

25. Dines E. Variation in discourse – „and stuff like that” / Elizabeth Dines // University of Melbourne, Australia ; Language Society 9 / Cambridge University Press; printed in the United States of America. – 1980. – P.13–31.
26. Jucker A. Interactive aspects of vagueness in conversation / Andreas Jucker, Sara Smith, Tanja Lüdge // Journal of Pragmatics. – 2003. – № 35. – P. 1737–1769.
27. Kjellmer G. Polysemy and Ambiguity / Göran Kjellmer // Proceedings from the 8th Nordic Conference on English studies. – Goteborg, Sweden, 2003. – 345 p.
28. Lakoff G. Hedges: a study in meaning criteria and the logic of fuzzy concepts / George Lakoff // Chicago Linguistic Society Papers. – Chicago : Chicago Linguistic Society, 1972. – P. 183–228.

Мисягина И. Соотношение уклончивости и смежных понятий.

В статье осуществлена попытка уточнить лингвистическое определение понятия «уклончивость» путем его противопоставления другим смежным явлениям. На основе сравнения понятий «уклончивость» и хеджинг было определено, что термин „уклончивость” является более широким понятием относительно хеджинга, поскольку охватывает также способ демонстративной уклончивости. Понятия некатегоричности и уклончивости противопоставлены на основе их прагматичной направленности. Поля гипотетичности и уклончивости были отождествлены на основе операции верификации гипотетического суждения. Определено, что границы поля уклончивости и митигации перекрещиваются при необходимости избегания критики собеседника и сохранения его коммуникативного статуса. Дистанционирование может служить одним из способов реализации уклончивости как стратегии. Толерантность и уклончивость соотносятся в тех аспектах, когда последняя ориентирована на адресата и реализуется с целью поддержания его коммуникативного статуса и как составляющая входят в гиперкатегорию вежливости.

Ключевые слова: уклончивость, стратегия, категория, хеджинг, неуверенность, толерантность, вежливость, митигация, гипотетичность, дистанционирование, некатегоричность.

Misiagina I. Correlation of hedging and other related notions.

An effort is made to provide linguistic definition of evasion by opposing it to other correlating phenomena. On the basis of comparison of evasion and hedging the latter was defined as a wider concept than hedging since it covers demonstrative evasion from reply. Non-categoricity and hedging (evasion) are opposed on the basis of their pragmatic orientation. Hypothesis and hedging are compared on the basis of verification of hypothetical statement. The limits of the fields of evasion and mitigation are crossed when it is necessary to avoid a communicator’s criticism and save his communicative status. Distancing can serve as a means of hedging. Tolerance and evasion (hedging) correlate when the latter is directed to the addressee and realized with the aim of saving his communicative status and belongs to the category of politeness as components.

Key words: evasion, strategy, category, hedging, uncertainty, tolerance, politeness, mitigation, hypothesis, distancing, non-categoricity.

Катерина Никитченко
(Київ)

УДК 811.111’373.611’42

**СПОСОБИ ОКАЗІОНАЛЬНОГО СЛОВОТВОРЕННЯ
КРІЗЬ ПРИЗМУ КОГНІТИВНОЇ СЕМАНТИКИ**

Стаття присвячена систематизації наукових розвідок про okazіональне словотворення у рамках когнітивної парадигми (теорія іконічності, концептуальної інтеграції та фреймової пропозиційно-семантичної організації). Проаналізовано відмінності між традиційним словотвором та когнітивним та запропоноване власне трактування когнітивного словотвору. Виявлено, що семантика okazіональних одиниць у традиційному розумінні протиставляється кванту знання у когнітивній лінгвістиці. У праці розглянуто основні підходи до тлумачення когнітивного словотворення загалом та okazіонального зокрема. Доведено необхідність звернення до когнітивної

семантики під час аналізу оказіональних способів словотворення, що продемонстровано на прикладі англomовного постмодерністського художнього тексту.

Ключові слова: *оказіональне словотворення, когнітивна семантика, фрейм, прототип, теорія концептуальної інтеграції, іконічність.*

Постановка проблеми. Проблеми словотвору були й залишаються актуальними у сучасному мовознавстві [10, с. 153]. Нові одиниці, створені внаслідок словотворчих процесів, є результатом розвитку, прогресу мови, яка в «своєму існуючому стані ніколи не може відбити всю безмежність людського досвіду, безмежність навколишнього світу» [6, с.126].

Важливе місце в системі словотвору посідає й оказіональне словотворення, якому притаманна власна сукупність способів і засобів творення номінацій.

Оказіональний словотвір — процес (чи результат) творення нових слів за малопродуктивною або непродуктивною моделлю, а також за продуктивною моделлю на певний випадок. У результаті утворюються нестандартні слова, в яких типові закони словотворення порушені.

З появою когнітивної парадигми лінгвістичних досліджень, яка розглядає функціонування мови як різновид пізнавальної діяльності, а когнітивні механізми та структури людської свідомості досліджує через мовні явища та спрямована на «отримання знань про знання» [9, с. 41], питання оказіонального словотворення набувають новітнього бачення і осмислення. Це і зумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Способи оказіонального словотворення неодноразово ставали предметом дослідження лінгвістів, проте, попри значну кількість ґрунтовних праць, присвячених вивченню оказіонального словотворення (В. Д. Бялик, І.В. Євсєєва, О. С. Кубрякова, О.Тупахіна, М. М. Полюжин, О. В. Ребрій), семантико-когнітивний потенціал оказіоналізмів сучасної англійської мови і досі не зазнав комплексного висвітлення.

Мета статті полягає у системному обґрунтуванні наукових напрацювань щодо когнітивної природи способів оказіонального словотворення у сучасній когнітивній семантиці.

Для досягнення поставленої мети слід виконати наступні **завдання**:

- диференціювати принципи традиційного та когнітивного словотворення;
- розкрити сутність когнітивного підходу до оказіонального словотвору;
- систематизувати когнітивні аспекти вивчення оказіонального словотворення в рамках когнітивної лінгвістики;

Виклад основного матеріалу дослідження. Когнітивна лінгвістика сьогодення невинно зміщує акцент з системоцентризму на «людський фактор у мові» [5, с. 3], тобто на те, як людина пізнає й осмислює названі нею явища навколишнього світу. У рамках когнітивної лінгвістики, яка досліджує пізнання і пов'язані з ним процеси і структури, саме пізнання слугує виходом за межі спостережуваного, способом відтворення світу не «як він є», а світу «спроектованого» у нашій свідомості [17, с. 62]. Результати ж пізнання та осмислення об'єктів, предметів дійсності відтворюються різними мовними засобами і засобами словотвору у тому числі.

Предметом когнітивної лінгвістики є людська когніція, тому людина, як її носій, виступає генератором значень слів, вона сама обирає власний спосіб інтерпретації дійсності та власний спосіб представлення результатів пізнання, що виявляється у способах оказіонального словотворення, що виступають засобами доступу до ментальних процесів, які відбуваються в мозку людини.

Тож когнітивну семантику, услід за Р.Шепардом, можна визначити як науку про загальні принципи керування ментальними процесами [19, с. 45], про способи пізнання навколишнього світу та про роль мови у їх застосуванні [11, с. 109].

Перед тим, як з'ясувати суть когнітивного підходу до словотвору спершу розглянемо як трактується словотворення у рамках класичної (таксономічної) парадигми лінгвістичного знання.

Традиційно словотворення тлумачиться як (індивідуально-авторський) процес творення нових слів з новим лексичним значенням. З позицій цього підходу дослідження зі словотвору (що ґрунтуються в основному на морфемному та словотвірному аналізі) стосуються насамперед

семантичного та структурного опису похідних слів, виокремленні словотвірних типів та моделей, уточнення класифікації способів словотворення.

Словотворення, з когнітивної точки зору, слід розглядати у зв'язку з проблемами «вивчення і моделювання структур знань людини, на підставі яких і відбувається вибір певної номінативної структури похідних слів» [12, с. 670]. Дослідження когнітивних характеристик словотворення дає можливість вирішити завдання, розв'язання яких було раніше неможливим: дослідити взаємодію мислення, мови і дійсності у номінативному акті; які когнітивні механізми лежать в основі позначення різних фрагментів оточуючого світу та які мовні засоби і способи для цього використовуються.

Мету когнітивних процесів словотворення можна охарактеризувати як «зв'язок наявного досвіду з новим» [1, с. 45], як «спосіб категоризації навколишньої дійсності й практичної діяльності людини» [3, с. 228], як відбиття в словотвірних одиницях когнітивних підсумків осмислення світу. Саме на основі оперування попереднім досвідом і знаннями про світ відбувається процес категоризації, де афікси, за М. М. Полужиним, виступають як «категоризатори». У словотворенні афікси або словотвірні форманти є тими когнітивними стрижнями, що забезпечують включення слова до певного класу та його правильну інтерпретацію [11, с. 151], сам же словотвірний акт виступає актом категоризації.

З викладеного вище можна зробити висновок, що семантика мовних одиниць (у царині традиційного розуміння словотворення) протиставляється «кванту знання» (за термінологією О. С. Кубрякової та В. Д. Бялика) (у когнітивному словотворі).

Різні підходи до вивчення словотворення позначаються і на тлумаченні похідного слова як центральної одиниці словотвірної системи. Виходячи з традиційної теорії словотвору під похідним словом розуміють слово, утворене від іншого слова чи словосполучення, яке характеризується семантичним виведенням із твірного та подвійною референцією.

Засадничою ж у когнітивному підході є думка про те, що похідне слово це «одиниця зберігання, вилучення, отримання і систематизації нового знання» [9, с. 56]. У контексті когнітивного підходу до способів okazіонального словотворення значення похідного okazіонального слова не завжди можна вивести із твірного. Прозорість внутрішньої форми okazіоналізму у більшості випадків не веде безпосередньо до його розуміння, а отже, можемо констатувати, що застосування традиційного підходу до словотворення не є достатньо дієвим та вимагає пошуку нових рішень поставленої проблеми.

Крім того, крізь призму когнітивної лінгвістики повинна бути осмислена і така властивість похідного слова як подвійна референція, тобто «здібність людини характеризувати нове знання за допомогою вже відомого, комбінувати готові й відпрацьовані структури знання з метою вираження нового, використовувати знання словотвірних моделей як готових форм представлення знань про світ» [9, с.407].

Слід зазначити, що когнітивний підхід до способів okazіонального словотворення був застосований в рамках Кемеровської дериватологічної школи, під керівництвом проф. Л.О.Арасвої. Науковцями (на чолі з Е.С.Денисовою) здійснені розвідки щодо *іконічності* словотвірної форми похідного слова як асоціативної домінанти okazіонального слова.

На протигагу звичайним похідним словам, okazіональні є своєрідними «словотвірними аномаліями» [7, с. 318] у системі дериваційних правил породження слів, що призводить до зниження рівня вмотивованості та іконічності похідного слова. Проте окремі лінгвісти [7, с. 374] дотримуються думки про те, що okazіональне похідне слово у процесі функціонування у тексті продовжує зберігати експресивний заряд, який з самого початку закладений автором у його словотвірну структуру, а тому закономірним стає розгляд категорії іконічності словотвірної форми okazіоналізму як прояву тенденції до експресивності контексту, в якому він вжитий.

У цьому зв'язку способи okazіонального словотворення виявляють різний ступінь вмотивованості похідного знаку: афіксальні способи деривації характеризуються найвищим ступенем іконічності, у той час, як меншу ступінь прозорості okazіональних знаків демонструють аббревіація та каламбурні ігри зі словом, які сприяють «розширенню набору актуальних пропозиціональних ситуацій для реципієнта» [7, с. 346], що пов'язано, перш за все, із ускладненням поверхневої структури похідного слова.

Пояснити когнітивний механізм словотворчих процесів можна і шляхом звернення до *теорії концептуальної інтеграції* (блендінгу, у теорії *ментальних просторів*, розробленою Ж. Фоконьє і М. Тернером). Суть концептуальної інтеграції полягає у змішуванні двох увідних ментальних просторів, результатом якого є простір-бленд, який об'єднує елементи, частково запозичені з увідних просторів і має власну емерджентну структуру [15; 16]. Саме ця теорія, на думку М. М. Четіної, лежить в основі тлумачення способів okazіонального словотворення як когнітивного процесу, у якому спрацьовує механізм інтегрування із обов'язковими складниками (простір-реципієнт, простір-донор, бленд, смислороджувальний оператор) [13]. Прихильниками розглянутого підходу є також Н. І. Коробкіна, яка ілюструє когнітивний потенціал компресивних okazіоналізмів на ментальному рівні та О. Г. Баталов, що вивчає okazіональне словотворення шляхом конструювання моделей інтеграції ментальних просторів та взаємодії з контекстом.

Можемо стверджувати, що саме звернення до блендінгу, до контексту та до прагматичної настанови адресанта дає можливість правильно інтерпретувати okazіоналізм.

Про явну необхідність задіяння правил інференції у тлумаченні okazіоналізмів зазначав ще Л. В. Щерба, говорячи про проблему «складання смислів» [14, с. 302]. Адже значення похідного okazіонального слова не дорівнює сумі смислів його складників, а є новим, що і вимагає застосування особливих когнітивних процесів отримання вивідних знань.

Когнітивні аспекти словотворення у взаємозв'язку з правилами інференції (семантичного виведення) та номінації розглядає О. С. Кубрякова. У процесі створення нового слова чи значення за допомогою словотворчих засобів на першому місці знаходяться когнітивні чинники, адже «формування лексичного значення слова відбувається на основі словотворчого, а значить, на базі вже наявної когнітивної структури з деякими заданими концептами (предметністю, ознаковістю, процесуальністю)» [8, с. 13].

Когнітивний підхід до словотвору передбачає вивчення специфіки виділеного об'єкта навколишньої дійсності, його адекватну концептуалізацію і перетворення складного концепту в однослівну номінацію, яка має розчленоване значення [2, с. 31].

Оскільки когнітивні характеристики — це концепти, які слугують організації досвіду людини у всій його різноманітності [9, с. 238], здійснені наукові розвідки концептів різних типів (образи, представлення, поняття) та їх об'єднання (схеми, фрейми, слоти (як елементи фрейму), діаграми, пропозиції, гештальти, картинки, сценарії) допомагають зрозуміти яким чином репрезентовані мовні знання словотвірними засобами.

Одним із різновидів концептуального аналізу є *прототипний аналіз* (Дж.Лакофф, Е. Рош, А. Вежбицька, Р. Фрумкіна), в основі якого лежить теорія «родинної подібності», запропонована Л. Вітгенштейном. Зasadничою тут є концепція прототипу як представника певної категорії.

Цікавим щодо вивчення когнітивного словотвору є наукові напрацювання в царині *теорії фреймової семантики* (Ч. Філлмор, Р. Лангакр, У. Чейф), де під фреймом, услід за М. Мінським, ми розуміємо структуру мовного знання, організованого навколо певного поняття. Дослідження І.В.Євсєєвої, виконане в рамках Кемеровської дериватологічної школи, спрямоване на аналіз комплексних одиниць словотворення (словотвірного типу і гнізда) представлено у вигляді *фреймової пропозиційно-семантичної організації*. Слід зауважити, що пропозиційна модель представлення знань передбачає такий підхід до деривації, за якого похідне слово виступає не просто результатом додавання словотвірних формантів до твірної основи або складання основ, а «є результатом перетворення описового словосполучення чи речення в однослівну номінацію <...> як компресія поверхневої структури описової номінації» [4, с.58], що є результатом загальної тенденції до економії мовних засобів у словотворенні.

Отже, специфіка когнітивного словотвору полягає у тому, що у ньому :

1) трансформуються не частини слова, а фрагменти знання; 2) сам словотвір характеризується гібридністю, тобто поєднанням непоєднаних раніше традиційних способів (лінгвокогнітивних процедур) словотворення в окремий когнітивний механізм. Серед лінгвокогнітивних механізмів услід за Дж.Лакоффом та М. Тернером [18], виділяємо: розширення, звуження, нарощування, поєднання, перегляд, переосмислення.

До лінгвокогнітивних процедур (услід за Дж. Лакофом та М. Тернером), що часто застосовуються у когнітивному оказіональному словотворенні, відносимо: процедури компресії, комбінації, перехрещення, зіштовхування, протиставлення, відхилення, розширення, заміщення, накладання, перспективізації, узагальнення.

Розглянемо крізь призму когнітивної семантики такий спосіб оказіонального словотворення як поєднання:

*Francis, her partner in evil, was like an egg on legs: all his weight was piled on his stomach, but his pins were **Kate Moss-skinny** (M. Keyes).*

Лінгвокогнітивна процедура комбінації, яка лежить в основі творення оказіонального слова **Kate Moss-skinny**, демонструє зрощення двох слів: власної назви *Kate Moss* та прикметника *skinny* в один квант знання. Слово *skinny* поряд з усталеною інформацією, котра передається семою «худий, худющий» у поєднанні з власним ім'ям (Кейт Мосс — британська супермодель і акторка) додатково розвиває й нове, прирощене знання «такий худий, як і Кейт Мосс». Завдяки дії лінгвокогнітивного механізму поєднання (combination) виникає нетипова структура оказіонального слова, що виявляється саме у включенні власного імені до складу складного слова.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, традиційний словотвір займається вивченням семантики та структури похідних слів, у той час, як у рамках когнітивного словотвору основна увага звернена на репрезентацію знань як результату пізнавальної діяльності людини. Когнітивний підхід до вивчення способів оказіонального словотворення дозволяє показати індивідуальну інтерпретацію навколишнього світу (як результат пізнавальної діяльності людини), що відображається в семантиці оказіональних похідних слів та словотвірних формантів. Результати дослідження відкривають перспективи подальшого вивчення проблем розвитку словотвірної системи. Перспективний напрям подальших досліджень убачається в дослідженні когнітивних механізмів та процедур оказіонального словотворення, що відображають його характер, а також виокремлення прототипних форм представлення нових знань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баталов О. Г. Когнитивно-функциональный аспект окказионального словообразования в художественном тексте : дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.04 / Олег Геннадьевич Баталов. — Нижний Новгород, 2004. — 242 с.
2. Бялик В. Д. Лексичний квантор в англomовному публіцистичному дискурсі : автореферат дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04 / Василь Дмитрович Бялик ; Київ. нац. лінгв. ун-т. — Київ, 2013. — 32с.
3. Бялик В. Д. Лексичний квантор як об'єкт дослідження в когнітивному словотворі / Василь Дмитрович Бялик // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки. — 2012. — № 22. — С. 28 – 33.
4. Евсева И. В. Комплексные единицы русского словообразования: Когнитивный подход / Ирина Владимировна Евсева. — М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. — 312 с.
5. Жаботинская С. А. Когнитивные и номинативные аспекты класса числительных (на материале современного английского языка). — М. : ИЯ РАН, 1992. — 216 с.
6. Жлуктенко Ю. А. Лингвистические аспекты двуязычия / Юрий Алексеевич Жлуктенко. — К. : Изд-во при КГУ, 1974. — 176с.
7. Кемеровская дериватологическая школа : Традиции и новаторство / Под ред. Л.А. Араевой, Э.С. Денисовой, С.В. Оленева, Ю.С. Паули; Предисл. И.А.Свиридовой, К.Е. Афанасьева. — М. : ЛЕНАНД, 2011. — 400 с.
8. Кубрякова Е. С. Части речи с когнитивной точки зрения / Елена Самуиловна Кубрякова. — М., 1997. — 327 с.
9. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Рос. академия наук. Ин-т языкознания. — М. : Языки славянской культуры, 2004. — 560 с. — (Язык. Семиотика. Культура).
10. Левицький А. Е., Шелудько А. В. Функціонування композит української та англійської мов: зіставний аспект / А.Е.Левицький, А. В. Шелудько. — *Studia Linguistica*. — Випуск 3, 2009. — С. 153-161.
11. Полюжин М.М. Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення / Михайло Михайлович Полюжин. — Ужгород : Закарпаття, 1999. — 240 с.
12. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. — Полтава : Довкілля-К, 2011. — 716 с.

13. Четина М. М. Когнитивный анализ актов окказиональной номинации (на материале прозы Дж. Фаулза) // Известия Санкт-Петербургского университета экономики и финансов. — № 6. 2010. — С. 162-165.
14. Щерба Л. В. О трояком аспекте яз. явлений и об эксперименте в языкознании // Звегинцев В.А. История языкознания XIX – XX вв. в очерках и извлечениях. Ч.2. — М. : Просвещение, 1960. — С. 301-312.
15. Fauconnier G., Turner M. The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities. — New York : Basic Books, 2002.
16. Fauconnier G., Turner M. Principles of conceptual integration// Discourse and cognition: bridging the gap. — Stanford, Calif. : CSLI Publications, 1998. — Pp.269-284.
17. Jackendoff R. Sense and reference in a psychologically based semantics // Talking minds. — Cambridge (Mass.), 1984. — P. 49-72.
18. Lakoff G. More than Cool Reason. A Field Guide to Poetic Metaphor / G.Lakoff, M. Turner. — Chicago, L. : The University of Chicago Press, 1989. — 230 p.
19. Shepard R. N. George Miller's data and the development of methods for representing cognitive structures / R. N. Shepard // The making of cognitive science : Essays in honor of George Miller. — Cambridge (Mass), 1988. — P. 45–70.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

1. Keyes M. The Other Side of the Story / Marian Keyes. — Penguin Books Ltd, 2004. — 648 p.

Никитченко Е.П. Способы окказионального словообразования сквозь призму когнитивной семантики.

Статья посвящена научным изысканиям по окказиональному словообразованию в рамках когнитивной парадигмы (теория иконичности, концептуальной интеграции и фреймовой пропозициональной-семантической организации). Проанализированы отличия традиционного словообразования от когнитивного и предложено собственную трактовку когнитивного словообразования. Обнаружено, что семантика окказиональных единиц в традиционном понимании противопоставляется кванту знания в когнитивной лингвистике. В работе рассмотрены основные подходы к толкованию когнитивного словообразования вообще и окказионального в частности. Доказана необходимость обращения к когнитивной семантике при анализе окказиональных способов словообразования, что продемонстрировано на примере англоязычного постмодернистского художественного текста.

Ключевые слова: окказиональное словообразование, когнитивная семантика, фрейм, прототип, теория концептуальной интеграции, иконичность.

Nykytchenko K.P. Occasional Word-Formation in the Light of Cognitive Semantics.

The article deals with scientific research on the occasional word-formation in the light of cognitive paradigm (theory of iconicity, conceptual integration and framing propositional-semantic organization). The difference between traditional and cognitive word-formation is analyzed and our own interpretation of cognitive word formation is proposed. It was revealed that the semantics of occasional units in the traditional sense is opposed to quantum of knowledge in cognitive linguistics. The paper discusses the main approaches to the interpretation of cognitive word formation in general and occasional in particular. The necessity of appealing to cognitive semantics in the analysis of occasional word formation methods is proved that is demonstrated by the English postmodern literary text.

Key words: occasional word-formation, cognitive semantics, frame, protototype, conceptual blending theory, iconicity.

Ольга Норенко
(Київ)

УДК 811.1 11'37

АНТРОПОЦЕНТРИЗМ ЯК ВЕКТОР РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА

У статті розглянуто антропоцентризм як один з основних параметрів сучасної лінгвістики, проаналізовані сучасні підходи і трактування принципів антропоцентризму. Показано, що в антропоцентричному підході мова інтерпретується як конструктивна властивість людини, а також те, що при застосуванні антропологічного підходу до вивчення мови експліцитно проголошується принцип осягнення мови в тісному зв'язку з буттям людини. Представлена думка, що антропоцентричний підхід до мови стає базою для природної лінгвістичної експансії, він зближує лінгвістику з психологією, соціологією, філософією і культурологією. Показано важливе значення порівняльного вивчення фразеології різносистемних мов, оскільки саме фразеологія є найціннішим джерелом відомостей про культуру, стереотипи народної мовної свідомості. Людина визначається як людина саме через посередництво мови. Простежено формування лінгвокультурології як нового напрямку в мовознавстві. Зроблено наголос на мультидисциплінарності та системності сучасної лінгвістики.

Ключові слова: антропоцентризм, лінгвокультурологія, антропоцентричний принцип.

Постановка проблеми. Сучасна лінгвістика зазнає значних змін: від всебічного вивчення системи мови лінгвістика звертається до людини, суб'єкту письменномовленевої діяльності. Усе актуальнішими стають дослідження антропоцентричного характеру – в рамках діади «мова – людина».

Як відзначає О. С. Кубрякова, антропоцентризм – це «один із головних параметрів сучасної лінгвістики» поряд з такими установчо-пізнавальними принципами, як експансіонізм, функціоналізм (або неофункціоналізм) і експланаторність [12, с. 5]. Зараз антропоцентричні дослідження мови так чи інакше здійснюються в усіх галузях мовознавства: в граматиці, лексикології та лексикографії, в фонетиці, семантиці і т. д. Для всебічного вивчення мовних явищ залучаються дані інших областей наукового знання, в результаті чого з'являються суміжні науки, такі як психолінгвістика, когнітивна лінгвістика, лінгвокультурологія, соціолінгвістика, лінгвосоціоніка, еколінгвістика, юрислінгвістика.

Антропоцентризм став одним із провідних напрямків лінгвістичних досліджень на рубежі ХХ–ХХІ століть, оскільки в мовознавстві вже було достатньо яскраво представлено становлення когнітивно-дискурсивної парадигми. У рамках цієї парадигми дослідниками вирішувалися питання, пов'язані з отриманням, кодуванням, зберіганням і передачею інформації різними засобами, у тому числі і лінгвістичними, що забезпечувалося інтеграцією різних областей знання, що ведуть до гуманізації наукових дисциплін. Одним з аспектів дослідження гуманізації явився антропоцентризм, під яким розумілося насамперед положення про людину як центр і вищу мету світобудови «всіх подій що відбуваються у світі».

Незважаючи на існуючі різні підходи і трактування принципів антропоцентризму, цілком очевидно, що вітчизняна та зарубіжна лінгвістика в останні десятиліття змінила вектор, парадигму розвитку, поставивши в центр уваги людину, що творить мову і яку творить мова. Інакше кажучи, оголосила новий – антропоцентричний – підхід до вивчення мови.

Останні роки позначені появою великої кількості робіт у галузі теоретичної та практичної лінгвістики, де ті чи інші питання розробки, створення словника вирішуються з використанням понять антропоцентризм, антропоцентричний принцип. Саме явище багатозначності в галузі термінології оцінюється негативно, в галузі ж лексикографії щодо терміна антропоцентризм ситуація посилюється тим, що далеко не всі окремі його значення визначені. Необхідність термінологічної рефлексії в цьому питанні зумовлює актуальність здійснення комплексного системного аналізу антропоцентричних і лінгвокультурологічних параметрів граматичних категорій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний антропоцентричний підхід, будучи яскравою прикметою лінгвістики кінця ХХ століття, в той же час втілює глибoku традицію